

آمایش مناطق مرزی با تأکید بر راهبردها و اولویت‌های برنامه‌ریزی مناطق مرزی (مریوان و بانه)

ابوالفضل قنبری^۱

دانشیار گروه پژوهش‌های جغرافیا، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

ایوب سرداری

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۷/۲۹

چکیده

پیامد فضایی آمایش، تعامل میان انسان و فعالیت‌هایش در فضا، و به طور کلی چیدمان منطقی از استقرار جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین است و نقش آن در برنامه‌ریزی‌های دیگر به نحوی است که تمام برنامه‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی در سطوح مختلف جغرافیایی متأثر از آن است. هدف از تحقیق حاضر، آمایش مناطق مرزی با تأکید بر راهبردها و اولویت‌های برنامه‌ریزی در مناطق مرزی بانه و مریوان است. در این تحقیق روش پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی انجام شده است. همچنین تحقیق حاضر از نوع تحقیقات کاربردی به شمار می‌آید و شیوه جمع‌آوری اطلاعات اسنادی و میدانی در قالب پرسشنامه و توسط ۲۰ نفر از متخصصان امر انجام گرفته است، مدل‌های استفاده شده در تحقیق حاضر مدل هیبریدی، SWOT، QSPM، SWOT-ANP و SWOT-ANP است، در نتیجه‌ی آن سنجش قابلیت‌ها و محدودیت‌های آمایش مناطق مرزی به لحاظ توسعه انجام گرفته شده است، برای حصول بدین مقصود با بهره‌گیری از تکنیک SWOT اقدام به شناسایی نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی) و فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل خارجی) شده است و سپس با استفاده از مدل ANP و AHP به وزن دهی مجموعه عوامل داخلی و خارجی جهت اتخاذ بهترین استراتژی (SO, WO, ST, WT) پرداخته شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در مدل SWOT-ANP، QSPM، WT به عنوان راهبرد اصلی، در مدل SWOT-AHP راهبرد SO با امتیاز ۰/۸۶۱ به عنوان راهبرداصلی و در مدل SWOT-ANP راهبرد ST با امتیاز ۱۶۶۹/۰ به عنوان راهبرد اصلی انتخاب شد.

واژگان کلیدی: آمایش مناطق مرزی، اولویت‌های برنامه‌ریزی، AHP - SWOT - ANP، مریوان و بانه.

مقدمه

در زبان انگلیسی، کلمه مرز، قلمرو سیاسی و فضای زندگی را مشخص می‌کند. در اغلب موارد، معنای آن در جغرافیای سیاسی و اقتصادی، گسترده‌تر از مرزی است که در معنای تقسیم محدوده قدرت کشورهای مستقل همسایه به کار می‌رود (Guo, 2005:5-6). و همواره، به نوعی آمیخته با دفاع نظامی از سرزمین‌های ملی در برابر حمله ارتش کشورهای متجاوز بوده‌اند (Walter, 2006).

آمایش مناطق مرزی نوعی برنامه‌ریزی است که توسعه را با امنیت و دفاع، از نیازهای مناطق مرزی، در چهارچوب شرایطی که مناطق مرزی دارند، به یکدیگر پیوند می‌دهد و راهکاری برای توسعه مناطق مرزی معرفی می‌کند که در آن امنیت و توسعه لازم و ملزوم یکدیگر می‌شود (عندلیب، ۲۹: ۱۳۸۸). بنابراین چهارچوب نظری توسعه مناطق مرزی، درکل، چهارچوب توسعه منطقه‌ای است. و از آنجایی که این مناطق با مناطق مرکزی متفاوت است، این چهارچوب نظری بر تفسیر پدیده عدم تعادل منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مناطق مرکزی استوار است. اصولاً تمام نظریه‌های مربوط به توسعه منطقه‌ای بر پایه پدیده عدم تعادل منطقه‌ای به عنوان محور بحث‌هایشان می‌چرخند، و این نظریه‌ها یا پدیده عدم تعادل منطقه‌ای را تفسیر می‌کند و یا برای رفع آن، راه‌حل ارائه می‌دهد. و از آنجایی که عدم تعادل منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مناطق مرکزی مشهود، و شاخص است، پایه‌های نظری آمایش مناطق مرزی بر نظریه‌های توسعه منطقه‌ای مستقر می‌شود (زرآبادی، ۱۳۹۳).

مناطق مرزی همواره با محدودیت‌ها و ضعف‌هایی همراه بوده‌اند که با بررسی اجمالی مناطق مرزی در مقایسه با مناطق مرکزی کشور، می‌توان به ضعف‌های عمده‌ای از جمله انزوای جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب‌های صنعتی - اقتصادی، قرار گرفتن در حاشیه و پیرامون، همچنین توسعه نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی نسبت به مناطق مرکز کشور دست یافت (Hansen, 1975). و از آنجا که این مناطق به عنوان مناطق حاشیه‌ای و توسعه نیافته شناخته می‌شوند، این حاشیه‌ای بودن گرچه می‌تواند معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد، اما خود پدیده مرزی بودن است که بسیاری از امکانات و قابلیت‌های آن منطقه را مضمحل می‌سازد (Jones, Wild, 1994). زیرا این مناطق به دلیل واقع شدن در مناطق پیرامونی و دور از مرکز، اولاً مورد بی توجهی کامل قرار می‌گیرند؛ زیرا امکان بهره برداری از منابع آنها کمتر از مناطق نزدیک به مرکز است. ثانیاً، به دلیل بی-توجهی، حداقل منابع موجود این مناطق نیز به سوی مناطق مرکزی یا مناطق نزدیک به آن تمایل می‌یابند (Pena, 2005). همچنین وجود تفاوت‌های زبانی، فرهنگی و اعتقادی از ویژگی‌های مرز و مناطق مرزی است که مانع جدی در برابر سرمایه‌گذاری ایجاد می‌کند (Topaloglou et al, 2006). اما مناطق مرزی خارج از محدودیت‌های آن مزیت‌هایی نیز دارند، از جمله اینکه مناطق مرزی و شهرهای واقع در این مناطق، جزئی از چشم اندازهای سیاسی و حکومتی اکثر کشورها محسوب می‌شوند، همکاری‌های بین مرزی، یکی از نشانه‌های بارز فعالیت گسترده در جهت توسعه و رونق این مناطق محسوب می‌شوند (Perkmann, 2003). که با گسترش تجارت بین‌المللی در اثر همکاری‌های بین مرزی، مناطق مرزی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کنند. چرا که، مکان عاملی تعیین‌کننده در رابطه با هزینه‌های دسترسی به بازارهای خارجی است و نزدیکی به بازارهای خارجی می‌تواند کارخانجات را تشویق به احداث و ایجاد در این مناطق کند (Niebuhr and Stiller, 2004). زیرا شهرها و مناطق مرزی، دروازه‌ها، چهار راه‌ها و یا مراکز

کنترلی هستند که ورود و خروج یک کشور و یا منطقه خاص را هدایت و رهبری می‌نمایند. از مهم‌ترین این ویژگی‌های شهرهای مرزی، حجم بالای حمل و نقل و عمده‌فروشی آنهاست (Knox and Marston, 1998). بنابراین توسعه همه‌جانبه‌ی این مناطق از اهداف اساسی دولت‌ها و نهادهای برنامه‌ریزی کشورها است.

از آنجایی که مناطق مرزی از نقاط حساس و استراتژیک کشور به شمار می‌آیند. طبیعت مرزی و غیر حاصلخیز این مناطق بخصوص در عرصه‌های کوهستانی و بیابانی ایران، پیوسته به دلیل فقدان رفاه و نبود انگیزه‌های لازم برای زندگی، زمینه‌ساز مشکلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی برای دولت‌های وقت بوده است. ناتوانی‌های بالقوه در تولید، فقدان اشتغال، نازل بودن درآمد و عدم دسترسی به نیازهای اولیه، عمده‌ترین مشخصه اقتصادی - اجتماعی این مناطق است که زمینه را برای قاچاق کالا در این مناطق فراهم می‌آورد (سازمان اقتصاد و دارایی، ۱۳۸۱: ۲۹). خالی شدن مرزها از سکنه و مهاجرت مرزنشینان به شهرهای بزرگ در اثر فقدان انگیزه‌های لازم برای زندگی در این مناطق در گذشته تقریباً روند رو به افزایشی داشته است که تأثیر آن در امنیت مرزها به وضوح قابل لمس بوده است (سرداری، ۱۳۹۴). اما برای ایجاد امنیت در ۸۷۵۵ کیلومتر از مرزهای ایران با کشورهای همجوار، حضور مردم در مناطق مرزی ضروری است که اولاً، کنترل این مرزها با توجه به شرایط اقلیمی با یکدیگر متفاوت است و ثانیاً، تأمین امنیت آن بدون اتکا به مساعدت مرزنشینان امری مشکل می‌باشد (همان). از آنجا که حفاظت از مرزهای هر کشوری از اهم مسائل حکومت است، دولت‌های یک‌صد ساله اخیر حاکم بر کشورمان سیاست‌های متعددی را برای مرزنشینان نموده‌اند که این سیاست‌ها عمدتاً به منظور کاهش بحران بیکاری، فقر، مفاسد گوناگون اجتماعی، ایجاد اشتغال، کاهش قاچاق کالا، برقراری عدالت اجتماعی، کاهش انگیزه‌های مهاجرت و غیره بوده است. توجه به امور اقتصادی مردم به نوعی در خدمت اهداف سیاسی بوده است، زیرا رفاه اقتصادی، مردم را ترغیب به ماندن در مرزها نموده و حفاظت از مناطق مرزی را برای حکومت تسهیل می‌کرده است. اگر فرآیند توسعه را کوششی هوشمندانه جهت ارتقای سطح کیفی زندگی مردم بدانیم، باید اذعان داشت که نیاز کشوری همچون ایران از جمله مناطق مورد مطالعه به فرایند توسعه و خصوصاً توسعه مناطق مرزی و محروم بسیار مشهود است (اسماعیل زاده و صحابی، ۱۳۹۱).

بر همین اساس توجه به نواحی مرزی غرب کشور در راستای توسعه استان‌های مرزی از جمله استان کردستان و تأمین امنیت مرزهای غربی کشور دارای اهمیت ویژه‌ای است که به دلیل طولانی بودن و همچنین به دلیل وجود کشور پرتنش عراق نیازمند امنیت و ایمنی در کلیه ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مدیریتی است. بنابراین با بررسی مناطق مرزی مورد مطالعه و مقایسه آن با سایر مناطق کشور از لحاظ دوری از مرکز، عدم توسعه‌یافتگی، دوری از مراکز صنعتی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور می‌توان تفاوت عمده‌ای را بدون رجوع به آمار و ارقام رسمی مشاهده نمود. و این عدم برخوردار بودن مرزها باعث توسعه‌نیافتگی در بسیاری از زمینه‌ها و زمینه‌ساز پدیده قاچاق کالا و نهایتاً باعث خالی شدن مرزها از سکنه و مهاجرت مرزنشینان به سوی شهرهای بزرگ می‌شود. «بنابراین دولت‌های وقت می‌توانند با محرومیت‌زدایی، ایجاد اشتغال، نگهداشت جمعیت، ممانعت از تخلیه مناطق مرزی و کنترل قاچاق تمهیداتی لازم برای پویا کردن اقتصاد این مناطق لحاظ نمایند» (احمدی پور و همکاران، ۱۳۸۷).

پیشینه

مطالعات در مورد مناطق مرزی با هدف شناخت پیچیدگی‌ها و موانع توسعه در این مناطق، تنها از چند سال پیش آغاز شده است و مطالعات جوانی به حساب می‌آید که مطالعات متعددی در این زمینه صورت گرفته است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

سرمک (۲۰۰۷)، در مطالعه‌ای با عنوان مذاکرات نظری در محل شهرهای مرزی به این نتیجه می‌رسد که مرز داخلی شهرهای جدید فرصتی برای توسعه را به دست آورده‌اند. موانع خارجی جدی بر سر راه شهرهای مناطق مرزی اروپا وجود دارد که می‌تواند منجر به رکود اقتصادی شود مگر اینکه آنها بتوانند با توسعه حمل و نقل و تجارت به دروازه شهرها تبدیل شوند.

جان پرور و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان مدیریت مرز؛ به‌عنوان استراتژی ایالات برای حفظ نظم و امنیت در کشور را با هدف مدیریت مرز و به صورت نظری و توصیفی (کتاب و اینترنت)، به این نتیجه رسیده‌اند که علاوه بر مفهوم مدیریت مرز جایگاه مدیریت مرزی در مسائل مختلفی از جمله فضای سایبری، هویت، ارتباط بین مرزها و امنیت داخلی کشور مورد بررسی قرار دهند.

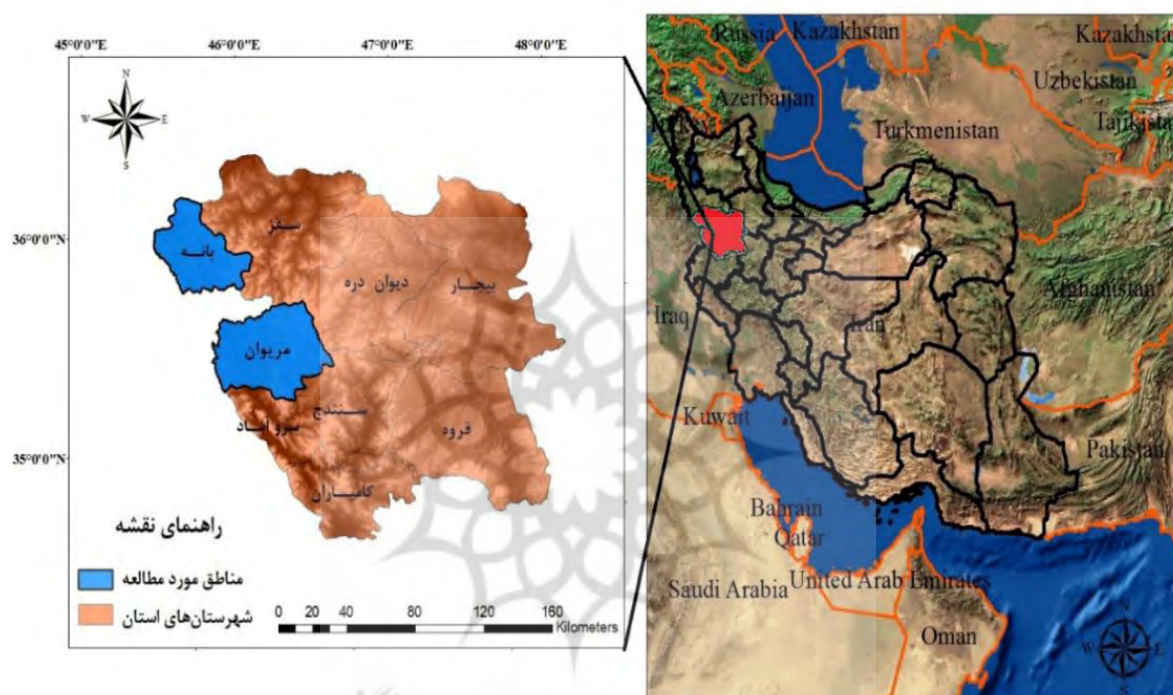
مختاری هشی و همکاران (۱۳۹۳)، در تحقیق با عنوان «تدوین راهبردهای آمایش مناطق مرزی (مطالعه موردی مرزهای شرقی کشور)» به این نتیجه رسیده‌اند که با توجه به شرایط فعلی، راهبردهای مناسب حرکت در مسیر آمایش مناطق مرزی شرق کشور از نوع تدافعی است و همکنون بر اساس اولویت‌بندی انجام شده راهبردهای تدوین برنامه جامع، توسعه همه‌جانبه استان‌های شرقی کشور (به‌خصوص مناطق مرزی)، توسعه و تقویت انواع زیرساخت‌های کالبدی، شامل: حمل و نقل، راه آهن، جاده و ... به منظور افزایش پیوندهای کانون‌های پرجمعیت مناطق شرقی با یکدیگر و کانون‌های داخل کشور از اولویت بالاتری برخوردارند.

عندلیب و جوانشیری (۱۳۹۵)، در تحقیقی با عنوان «آمایش مناطق مرزی و تدوین راهبردهای توسعه در منطقه مرزی تایباد» به این نتیجه رسیده‌اند که تقویت زیرساختها و امنیت منطقه جهت عدم تاثیرگذاری محسوس فعالیت محور ترانزیتی کراچی افغانستان بر سهم ترانزیتی پایانه مرزی دوغارون - ایجاد جو اعتماد مرزنشینان به دولت مرکزی و افزایش احساس تعلق به منطقه - تقویت طرح انسداد فیزیکی و الکترونیکی مرزها و تجهیز مرزبانی - تصویب قوانین اصولی و کاهش قوانین دست و پاگیر به منظور تسهیل مبادلات تجاری و حمل و نقل بین دو کشور - جلب مشارکت بخش خصوصی با حمایت و پشتیبانی بخش دولتی، برای سرمایه‌گذاری بیشتر و ایجاد زمینه‌های اشتغال سالم در منطقه.

پولادی و همکاران (۱۳۹۵)، در تحقیقی با عنوان «الگوسازی عوامل تأمین کننده امنیت پایدار مرز (مطالعه موردی: مرزهای شرقی ایران)» را با هدف ارزیابی عوامل تأمین امنیت پایدار در مرزهای به این نتیجه رسیده‌اند که تأمین امنیت پایدار مرزهای شرقی پیامدهایی از جمله حفظ جمعیت بومی، کنترل قاچاق کالا و همچنین از بین رفتن تهدیدهای سیاسی، امنیتی و اقتصادی را به دنبال خواهد داشت.

محدوده و قلمرو

شهرستان مریوان با طول و عرض جغرافیایی بین ۳۵ درجه و ۴۸ دقیقه تا ۲ درجه و ۳۵ نصف‌النهار گرینویچ و شهرستان بانه در طول جغرافیایی ۴۵ درجه و ۵۳ دقیقه و عرض ۳۵ درجه و ۵۹ دقیقه است قرار گرفته‌اند. و طبق آخرین سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت شهرستان‌های مریوان و بانه به ترتیب ۱۶۸، ۷۷۴ و ۱۳۲۵۶۵ بوده است (سازمان نفوذ و مسکن استان کردستان ۱۳۹۰). شهرستان‌های بانه و مریوان با دارا بودن مرز مشترک با کردستان عراق در غرب استان کردستان واقع شده‌اند. این شهرستان‌ها به ترتیب با دارای سه بخش سه شهر و شش دهستان می‌باشد.

شکل شماره (۱): موقعیت منطقه‌ی مورد مطالعه منبع: یافته‌های پژوهش

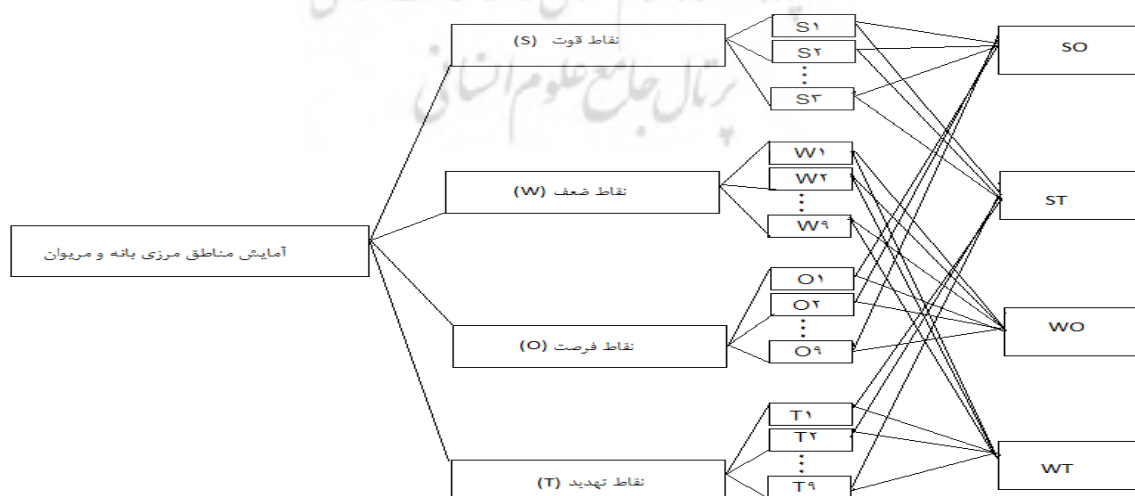
در این تحقیق روش پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است. همچنین تحقیق مورد نظر از نوع تحقیقات کاربردی به شمار می‌آید و شیوه جمع‌آوری اطلاعات به صورت اسنادی و میدانی و در قالب پرسش‌نامه انجام شده است. برای تعیین روایی پرسشنامه از اعتبار صوری استفاده شد. بدین صورت که پرسشنامه بعد از طراحی اولیه در اختیار ۲۰ نفر از متخصصان (متخصصان برنامه‌ریزی شهری و روستایی، شهرسازی و آمایش سرزمین) در این حوزه قرار داده شد. بدین صورت روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت و در نهایت پرسشنامه تأیید شده استخراج شده و مورد تأیید قرار گرفت. با بررسی‌های به عمل آمده بر روی محیط داخلی و خارجی مؤثر در منطقه، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها مورد شناسایی قرار گرفت و سپس به وسیله نظر خواهی از کارشناسان امر، وزن‌دهی به هر کدام از عوامل صورت گرفت و با تنظیم عوامل استراتژیک داخلی و خارجی که مبنای پایه در تدوین استراتژی می‌باشد، نسبت به تهیه و تنظیم ساختار شبکه‌ای و سلسله مراتبی عوامل در محیط نرم افزار Super decision و Expert choice. با هدف تعیین، اولویت‌بندی و اتخاذ بهترین استراتژی اقدام شده‌است. در نهایت با تلفیق این عوامل با یکدیگر، چهار استراتژی (SO,WO,ST,WT) ارائه گردیده‌است.

مدل هیبریدی SOWT- ANP و SOWT- AHP

تجزیه و تحلیل SWOT، وسایل تعیین اهمیت نسبی معیارها را به شکل نظام‌مند و یا ارزیابی گزینه‌های تصمیم‌گیری با توجه به این معیارها را فراهم نمی‌کند. به منظور رسیدگی به این نارسایی، چارچوب SWOT به یک ساختار سلسله‌مراتبی / شبکه‌ای تبدیل شده و مدل با استفاده از ANP / AHP یکپارچه و تجزیه و تحلیل می‌شود (Kajanus et al, 2004). هدف از به‌کارگیری فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) در چارچوب SWOT این است تا به شکل نظام‌مند عوامل SWOT واجد صلاحیت شده و شدت آنها برابر شود (Wickramansinghe and Takano, 2010). روش ارائه شده در سه مرحله به کار گرفته می‌شود (Gallego and Juizo, 2011).

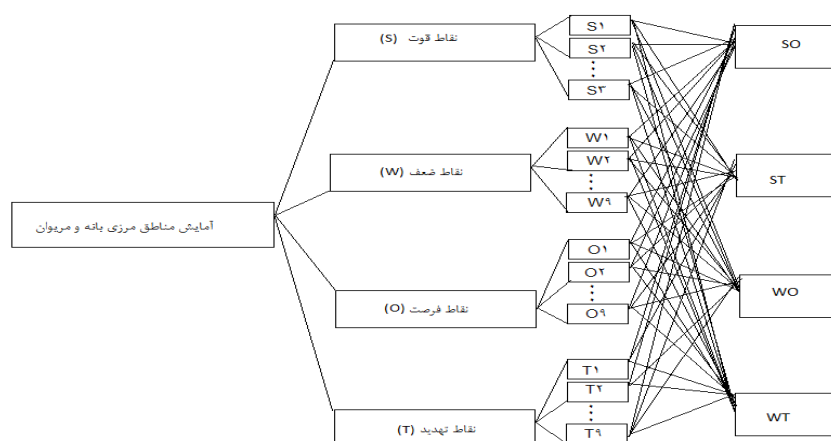
مرحله ۱: گام اول این است تا به شکل قابل توجهی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) را برای برنامه‌ریزی استراتژیک و ساخت تجزیه و تحلیل SWOT فهرست شوند، مرحله ۲: گام دوم مقایسه‌های دوجه‌دو را برای تصرف اوزان هر گروه SWOT اعمال می‌کند، مرحله ۳: در نهایت مرحله سوم از AHP برای دست آوردن اولویت‌های نسبی هر یک از عوامل در گروه‌های SWOT استفاده می‌شود. سپس، رتبه کلی وزن عامل از ضرب عوامل وزن محلی توسط گروه خاص وزن به دست آمده است. در مدل ANP عملیات ماتریس به منظور تعیین اولویت‌های کلی از عوامل SWOT، الگوریتم پیشنهادی به شرح زیر است (Yüksel and Dağdeviren, 2007):

مرحله ۱: عوامل SWOT را شناسایی کنید، مرحله ۲: فرض کنید که هیچ وابستگی بین عوامل SWOT وجود ندارد؛ درجه اهمیت عوامل SWOT با مقیاس ۱-۹ را تعیین کنید، مرحله ۳: ماتریس وابستگی هر یک از عوامل SWOT را با توجه به عوامل دیگر و با استفاده از نمایش شماتیک از وابستگی از عوامل SWOT تعیین کنید، مرحله ۴: اولویت‌های وابسته به عوامل SWOT را تعیین کنید، مرحله ۵: درجه اهمیت زیر عوامل محلی SWOT را با مقیاس ۱-۹ تعیین کنید، مرحله ۶: درجه اهمیت جهانی زیر عوامل SWOT را تعیین کنید.

شکل (۲) چهارچوب عملی مدل هیبریدی SOWT- AHP در پژوهش مورد نظر

منبع: یافته‌های پژوهش

شکل (۳) چهارچوب عملی مدل مدل هیبریدی SOWT- ANP در پژوهش مورد نظر منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌ها

در مرحله اول که مرحله ورودی است، پس از بررسی‌ها و پیمایش صورت گرفته با روش دلفی، نظرات کارشناس امر (متخصصان در زمینه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، زمینه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، شهرسازی و...) در مورد نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های عوامل محیطی، ضریب و رتبه آنها در قالب مدل SWOT جمع‌آوری شده تا در مراحل بعد، مجموع امتیاز نهایی محاسبه شده عوامل در نرم افزارهای Super Decision و Expert choice. به معیارهای مشخص شده اختصاص یابد. در این مرحله ماتریس عوامل داخلی (جدول ۱)، خارجی (جدول ۲) و استراتژی‌ها (جدول ۳) استخراج شده است.

جدول شماره (۴-۱): ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) در آمایش مناطق مرزی (بانه و مریوان)

امتیاز وزنی	امتیاز عامل	وزن	عوامل تأثیرگذار داخلی (S-W)
نقاط قوت (S)			
۳۶/۰	۴	۰۹/۰	S۱: وجود بازارچه‌های مرزی (سیران بند بانه و باشماق مریوان)
۲۸/۰	۴	۰۷/۰	S۲: وجود گمرک در مناطق مرزی و قابلیت ترانزیتی در مناطق مورد مطالعه
۱۵/۰	۳	۰۵/۰	S۳: نیروی کار فراوان در مناطق مورد مطالعه با توجه به جمعیت زیاد این مناطق
۱۲/۰	۳	۰۴/۰	S۴: وجود کوه‌ها و ارتفاعات به‌عنوان یکی از فاکتورهای امنیتی مناطق مرزی
۱۲/۰	۳	۰۴/۰	S۵: وجود فرهنگ قومی و اجتماعی و آداب و رسوم ویژه
۲۸/۰	۴	۰۷/۰	S۶: موقعیت مرزی شهرهای بانه و مریوان و تبادلات مرزی با کردستان عراق
۱۵/۰	۳	۰۵/۰	S۷: درآمد ناشی از حضور گردشگر و مبادله کالا در مریوان (جاذبه‌های طبیعی) و بانه (مراکز تجاری)
۹/۰	۳	۰۳/۰	S۸: حضور روستاییان این مناطق در حاشیه مرزها به عنوان جامعه‌ای تولیدی و مرزبان
۱۵/۰	۳	۰۵/۰	S۹: تعصب و غیرت مناطق مرزی مورد مطالعه نسبت به آب و خاک و آبادانی
نقاط ضعف (W)			
۰/۸/۰	۱	۰/۸/۰	W۱: گرایش به سمت قاچاق در مناطق مورد مطالعه به علت بیکاری و نبود کار مناسب
۱/۰	۲	۰/۵/۰	W۲: رشد شتابان جمعیت و عدم پاسخگویی به توانایی‌ها بالفعل این مناطق و نیازهای معیشتی مرزنشینان
۱/۰	۲	۰/۵/۰	W۳: کمبود نیروی کار زبده و متخصص به علت مهاجرت این افراد به مناطق دیگر
۰/۷/۰	۱	۰/۷/۰	W۴: محرومیت تاریخی ممتد و عقب‌ماندگی در زمینه‌های صنعتی در استان کردستان و مناطق مرزی مورد مطالعه
۰/۶/۰	۱	۰/۶/۰	W۵: نقش تصدی‌گری دولت در مناطق مرزی مطالعه
۰/۶/۰	۲	۰/۳/۰	W۶: پایین بودن سطح آموزش‌های عمومی و بی‌سوادی مردم مناطق مورد مطالعه به علت نبود امکانات
۱/۰	۲	۰/۵/۰	W۷: تخلیه جمعیت نواحی مرزی مناطق مورد مطالعه بر اثر نبود امکانات و فقر و محرومیت شدید
۰/۸/۰	۲	۰/۴/۰	W۸: پایین بودن سطح بهداشت و کمبود امکانات بهداشتی و درمانی مناطق مورد مطالعه
۰/۷/۰	۱	۰/۷/۰	W۹: تحریک اقلیت‌های قومی، نژادی و زبانی بر اثر اقدامات کشورهای مقابل (گروه‌های ضدانقلاب و گروه‌های تندرو مذهبی)
۴۵/۲		۱=۱۰۰٪	جمع

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۴-۲): ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) در آمایش مناطق مرزی (بانه و مریوان)

امتیاز وزنی	امتیاز عامل	وزن	عوامل تأثیرگذار خارجی (O-T)
نقاط فرصت (O)			
۳۲/۰	۴	۰/۸۰	O۱: موقعیت ممتاز سرزمینی (ژئوپولیتیکی و ژئوآکونومیک) مناطق مورد مطالعه جهت توسعه و ارتباط با کردستان عراق
۱۶/۰	۴	۰/۴۰	O۲: استفاده از ظرفیت نیروی کار جوان و تحصیل کرده
۱۵/۰	۳	۰/۵۰	O۳: استفاده از ظرفیت مرزنشینان در تأمین امنیت مرزها
۲۴/۰	۴	۰/۶۰	O۴: ایجاد اشتغال سالم در مناطق مورد مطالعه با اشتغال‌زایی از طریق دولت و بخش خصوصی
۱۲/۰	۳	۰/۴۰	O۵: امکان هدایت سرمایه در نقاط روستایی به منظور تقویت روستاها و تثبیت جمعیت روستایی
۲۸/۰	۴	۰/۷۰	O۶: امکان ایجاد منطقه آزاد تجاری در مقیاس ملی با توجه به پتانسیل‌های مناسب مناطق مورد مطالعه
۲۴/۰	۴	۰/۶۰	O۷: حمایت دولت از اجرای طرح‌های اقتصادی و اشتغال‌زایی در مناطق مرزی مورد مطالعه
۱۵/۰	۳	۰/۵۰	O۸: استفاده از مدیریت استانی و محلی و افزایش نصب مدیران بومی و آشنا به ظرفیت منطقه
۱۲/۰	۳	۰/۴۰	O۹: تعلق خاطر مردم نواحی مرزی مناطق مورد مطالعه به گویش و آداب‌ورسومشان
نقاط تهدید (T)			
۰/۶۰	۱	۰/۶۰	T۱: وجود روابط عشیره‌ای و روابط سببی و نسبی بودن ساکنان دو طرف مرز (ایران و کردستان عراق)
۰/۸۰	۱	۰/۸۰	T۲: تضعیف امنیت اقتصادی با توجه کشور بی امنیت عراق
۱/۰	۲	۰/۵۰	T۳: مهاجرت نیروی متخصص و تأثیرگذار از منطقه (بخصوص در مناطق مورد مطالعه به شهرهای بزرگ و کردستان عراق به علت نبود کار و صنعت مناسب)
۰/۶۰	۱	۰/۶۰	T۴: عدم ثبات سیاسی کشور همسایه (عراق)
۱/۰	۲	۰/۵۰	T۵: وجود زمینه‌های فراوان گرایش افراد بیکار به فعالیت‌های غیرقانونی
۱/۰	۲	۰/۵۰	T۶: تأثیرپذیری از شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کشورهای مجاور و امکان واگرایی ملی با توجه به همسایگی با کشور عراق
۰/۷۰	۱	۰/۷۰	T۷: ترانزیت مشروبات الکلی از طریق کشور همسایه (عراق) به مناطق مورد مطالعه
۱/۰	۲	۰/۵۰	T۸: فقدان سازه‌های امنیتی منطقه‌ای برای امنیت منطقه و مبارزه با تروریسم
۰/۸۰	۲	۰/۴۰	T۹: انزوای فرهنگی و اجتماعی مناطق مرزی
۵۳/۲		۱=۱۰۰٪	جمع

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۴-۳): راهبردهای مؤثر در آمایش مناطق مرزی (بانه و مریوان)

راهبردها
راهبرد رقابتی و مهاجمی (SO):
۱- تقویت بازارچه‌های مرزی با توجه به وجود بازار کشور همسایه عراق و کردستان عراق؛
۲- تثبیت جمعیت در منطقه با ایجاد اشتغال و کاهش فقر و افزایش رونق اقتصادی؛
۳- تقویت و افزایش روابط تجاری در سطوح منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و جلب مشارکت بخش‌های دولتی و خصوصی برای سرمایه‌گذاری بیشتر؛
۴- تقویت استراتژی توسعه و مناطق مورد مطالعه به علت موقعیت ممتاز سرزمینی (ژئوپولیتیکی و ژئوآکونومیک) مناطق مورد مطالعه جهت توسعه و ارتباط با کشور عراق و کردستان عراق؛
راهبرد تنوع (ST):
۱- توسعه بازارچه‌های مرزی و گمرکات در مناطق مورد مطالعه جهت جلوگیری از قاچاق کالا و مشروبات الکلی؛
۲- گسترش ارتباطات فرهنگی و اقتصادی مردم در دو سوی مرز؛
۳- تنوع بخشیدن به زیرساخت‌های امنیتی و حفاظتی در مناطق مرزی مورد مطالعه با توجه به ترانزیت مشروبات الکلی و درگیری‌های قومی و جلوگیری از شرارت‌ها؛
۴- تمرکز بخشیدن در قوانین و مقررات برای سرمایه‌گذاری با توجه به تمایل دولت به تمرکززدایی در سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه‌یافته؛
راهبرد بازنگری (WO):
۱- توجه به الگوی مراداتی بین مردم و دوسوی مرزها و ساماندهی آن در جهت تقویت اقتصاد محلی و کاهش ناامنی در منطقه
۲- بازنگری برنامه‌های جامع شهرستان‌های مورد مطالعه و توجه ویژه این مناطق با توجه به موقعیت ممتاز سرزمینی و دسترسی به مسیرهای منطقه‌ای و بین‌المللی؛
۳- بازنگری در سیاست‌ها و مقررات حمایتی دولت از انجام طرح‌های اقتصادی و اشتغال‌زایی در مناطق مرزی کشور؛
۴- توجه به تقویت سنت‌ها و باورهای جوامع مرزی از قبیل برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های قومی و مذهبی و ... در جهت پیشبرد برنامه‌های توسعه مناطق مرزی؛
راهبرد تدافعی (WT):
۱- کارگیری مدیریت شایسته و کارآمد برنامه‌ریزی در مناطق مورد مطالعه برای افزایش سرمایه‌گذاری در این مناطق؛
۲- تدوین سازه‌های امنیتی برای امنیت منطقه با لحاظ کردن ویژگی‌های طبیعی خاص مناطق غربی و تجهیز امکانات نوین برای کنترل مرزها و کاهش عبور و مرورهای غیرمجاز؛
۳- افزایش ضریب اشتغال مولد جهت جلوگیری از جذب مرزنشینان به باندهای قاچاق کالا و مشروبات الکلی؛
۴- زمینه‌سازی برای استفاده از متخصصین بومی در مدیریت‌ها در جهت تقویت احساس مشارکت و کاهش شکاف‌ها؛

منبع: یافته‌های پژوهش

با عنایت به چهار دسته استراتژی قرار گرفته در ماتریس SWOT و با توجه به قرار گرفتن مناطق مورد مطالعه در ماتریس داخلی و خارجی، آن دسته از استراتژی‌هایی را جهت ارزیابی و انتخاب در ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی برگزیده شده است که مربوط به منطقه تعیین شده در ماتریس چهارخانه‌ای داخلی و خارجی باشند.

شکل شماره (۴): ماتریس عوامل داخلی و خارجی (IE) در آمایش مناطق مرزی (بانه و مریوان)
منبع: یافته‌های پژوهش

در نهایت در مدل SWOT راهبرد تدافعی (WT) به عنوان راهبرد اصلی و راهبرد محافظه کارانه (WO) به عنوان راهبرد جایگزین انتخاب شده است.

در مرحله دوم تلفیق مدل‌های SWOT - AHP تجزیه مسائل مورد نظر به صورت سلسله مراتبی می‌باشد که شامل هدف، معیارها، زیرمعیارها و استراتژی‌های داده شده و در نهایت ساختار سلسله مراتبی پژوهش را به وجود می‌آورد (شکل شماره ۵) سپس اقدام به تعیین مقایسات زوجی بین چهار معیار اصلی مدل SWOT در هر قالب مجموعه عوامل موجود در زیرمعیارها به صورت مجزا در نرم افزار expert choice اقدام گردیده است که نتایج آن در نمودار ذیل قابل مشاهده است.

جدول شماره (۴): وزن نهایی زیرمعیارهای SWOT در محیط Expert Choice

معیارهای اصلی	زیرمعیارها	نتیجه حاصله از ضرب وزن زیرمعیارها و معیارهای اصلی
= ۲۵۶/۰ S	$۲۴۴/۰ S_1 =$	$۰۶۲/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۱۶۱/۰$
	$۱۶۱/۰ S_۲ =$	$۰۴۱/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۱۰۵/۰$
	$۰۸۶/۰ S_۳ =$	$۰۲۲/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۵۶/۰$
	$۰۸۶/۰ S_۴ =$	$۰۲۲/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۵۶/۰$
	$۱۵۶/۰ S_۵ =$	$۰۳۹/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۹۹/۰$
	$۱۵۶/۰ S_۶ =$	$۰۳۹/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۹۹/۰$
	$۰۸۶/۰ S_۷ =$	$۰۲۲/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۵۶/۰$
	$۰۸۶/۰ S_۸ =$	$۰۲۲/۰ \times ۲۵۶/۰ = ۵۶/۰$
	$۴۸۰/۰ S_۹ =$	$۱۲۱/۰ \times ۴۰۰/۰ = ۴۸۴۰/۰$
	$۲۴۵/۰ W_۱ =$	$۰۳۱/۰ \times ۱۲۸۰/۰ = ۳۹۶۸۰/۰$
	$۰۶۳/۰ W_۲ =$	$۰۰۸/۰ \times ۱۲۸۰/۰ = ۱۰۲۴۰/۰$
	$۰۸۶/۰ W_۳ =$	$۰۱۱/۰ \times ۱۲۸۰/۰ = ۱۴۰۸۰/۰$

۰۱۷/۰	۱۲۸/۰ × ۱۳۴/۰	۱۳۴/۰ $W_7 =$	$= 128/0 \cdot W$
۰۱۷/۰	۱۲۸/۰ × ۱۳۴/۰	۱۳۴/۰ $W_8 =$	
۰۰۵/۰	۱۲۸/۰ × ۰۴۲/۰	۰۴۲/۰ $W_9 =$	
۰۱۰/۰	۱۲۸/۰ × ۰۸۱/۰	۰۸۱/۰ $W_{10} =$	
۰۹۴/۰	۱۲۸/۰ × ۰۷۴/۰	۰۷۴/۰ $W_{11} =$	
۰۱۷/۰	۱۲۸/۰ × ۱۳۹/۰	۱۳۹/۰ $W_{12} =$	
۱۰۶/۰	۴۷۸/۰ × ۲۲۲/۰	۲۲۲/۰ $O_1 =$	
۰۲۶/۰	۴۷۸/۰ × ۰۵۶/۰	۰۵۶/۰ $O_2 =$	
۰۳۶/۰	۴۷۸/۰ × ۰۷۷/۰	۰۷۷/۰ $O_3 =$	
۰۵۷/۰	۴۷۸/۰ × ۱۲۱/۰	۱۲۱/۰ $O_4 =$	$= 478/0 \cdot O$
۰۲۴/۰	۴۷۸/۰ × ۰۵۱/۰	۰۵۱/۰ $O_5 =$	
۱۰۶/۰	۴۷۸/۰ × ۲۲۳/۰	۲۲۳/۰ $O_6 =$	
۰۵۵/۰	۴۷۸/۰ × ۱۱۶/۰	۱۱۶/۰ $O_7 =$	
۰۳۲/۰	۴۷۸/۰ × ۰۶۹/۰	۰۶۹/۰ $O_8 =$	
۰۳۱/۰	۴۷۸/۰ × ۰۶۵/۰	۰۶۵/۰ $O_9 =$	
۰۲۱/۰	۱۳۸/۰ × ۱۵۶/۰	۱۵۶/۰ $T_1 =$	
۰۱۹/۰	۱۳۸/۰ × ۱۴۴/۰	۱۴۴/۰ $T_2 =$	
۰۰۸/۰	۱۳۸/۰ × ۰۶۲/۰	۰۶۲/۰ $T_3 =$	
۰۲۰/۰	۱۳۸/۰ × ۱۴۹/۰	۱۴۹/۰ $T_4 =$	$= 138/0 \cdot T$
۰۰۸/۰	۱۳۸/۰ × ۰۶۲/۰	۰۶۲/۰ $T_5 =$	
۰۰۸/۰	۱۳۸/۰ × ۰۶۵/۰	۰۶۵/۰ $T_6 =$	
۰۲۳/۰	۱۳۸/۰ × ۱۶۷/۰	۱۶۷/۰ $T_7 =$	
۰۰۷/۰	۱۳۸/۰ × ۰۵۹/۰	۰۵۹/۰ $T_8 =$	
۰۰۴/۰	۱۳۸/۰ × ۰۳۶/۰	۰۳۶/۰ $T_9 =$	

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۵): وزن نهایی استراتژی‌ها در مدل SWOT - AHP

استراتژی‌ها	وزن نهایی استراتژی‌ها
SO	۸۶۱/۰
ST	۵۶۱/۰
WO	۶۸۰/۰
WT	۳۶۶/۰

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به یافته‌های تحقیق در مدل SWOT - AHP و خروجی نرم‌افزار Expert Choice استراتژی‌های ته‌اجمی، رقابتی (SO) با امتیاز ۸۶۱/۰ به‌عنوان استراتژی اصلی و استراتژی‌های بازنگری (WO) با امتیاز ۶۸۰/۰ به‌عنوان استراتژی آلترناتیو انتخاب شده است.

در مرحله سوم تلفیق، SWOT - ANP تجزیه مساله مورد نظر به ساختار شبکه‌ای می‌باشد که شامل هدف، معیارها، زیرمعیارها و استراتژی‌ها شده و در نهایت ساختار شبکه‌ای پژوهش را به وجود می‌آورد سپس با شفاف‌سازی مساله و تجزیه آن (در راستای تعیین بهترین استراتژی) نسبت به مقایسات زوجی بین چهار معیار اصلی مدل SWOT در هر قالب مجموعه عوامل موجود در زیرمعیارها به صورت مجزا در نرم‌افزار Super Decision اقدام گردید که نتایج آن در نمودار ذیل قابل مشاهده است. وزن نسبی هر یک از معیارها از طریق روش مقدار ویژه (ارزش نهایی)، اوزان هر معیار تعیین گردید

در این تحقیق منظور از ماتریس W_j این است که عناصر سوپر ماتریس حد باید نرمالیزه شوند تا حالت تصادفی / احتمالی به دست آید (جمع عناصر ستونی آن یک شود، همچنین منظور از ماتریس E_{ij} ارجحیت هر یک از استراتژی‌های (SO, ST, WO, WT) در ارتباط با هر یک از زیرمعیارها، که مورد بررسی و قضاوت قرار گرفته است و مبنای این قضاوت همان مقیاس ۹ کمیته ساعتی است.

جدول شماره (۶): نتایج حاصل از ماتریس (Wj) ضرب در E_{ij}

								زیرمعیارها	معیارهای اصلی
WT	WO	ST	SO	WT	WO	ST	SO		
۰۰۲۸/۰	۰۰۷۱/۰	۰۰۲۰/۰	۰۰۴۸/۰	۰۶۴۷/۰	۱۶۵۷۳/۰	۲۳۱۲۰/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۴۳۳۴۷/۰	$۰۴۳/۰ S_1 =$
۰۰۳۰/۰	۰۰۱۸/۰	۰۰۱۸/۰	۰۰۲۶/۰	۱۲۹۴۱/۰	۰۷۹۶۳/۰	۰۷۷۰۸/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۲۳۷۵۲/۰	$۰۲۳/۰ S_2 =$
۰۰۱۳/۰	۰۰۳۶/۰	۰۰۲۳/۰	۰۰۲۳/۰	۰۶۳۷۰/۰	۱۷۵۴۶/۰	۱۱۵۶۲/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۲۰۷۰۳/۰	$۰۲۰/۰ S_3 =$
۰۰۲۴۲/۰	۰۱۵۵/۰	۰۲۱۶/۰	۰۰۲۷/۰	۱۲۹۴۱/۰	۰۸۲۸۶/۰	۱۱۵۶۲/۰	۱۱۱۱۱/۰	۱۸۷۰۶۰/۰	$۰۱۸/۰ S_4 =$
۰۰۲۷/۰	۰۰۳۵/۰	۰۰۲۴/۰	۰۰۲۴/۰	۱۲۹۴۱/۰	۱۶۵۷۳/۰	۱۱۵۶۲/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۲۱۱۵۳/۰	$۰۲۱/۰ S_5 =$
۰۰۴۴/۰	۰۰۲۰/۰	۰۰۱۹/۰	۰۰۲۷/۰	۱۹۰۴۵/۰	۰۸۲۸۶/۰	۰۸۰۸۵/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۲۴۷۰۹/۰	$۰۲۴/۰ S_6 =$
۰۰۱۳/۰	۰۰۱۰/۰	۰۰۱۰/۰	۰۰۱۱/۰	۱۲۹۴۱/۰	۰۸۲۸۶/۰	۱۰۲۱۹/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۱۰۳۶۲/۰	$۰۱۰/۰ S_7 =$
۰۰۲۸۶/۰	۰۱۸۳/۰	۰۱۷۸/۰	۰۲۴۰/۰	۱۲۹۴۱/۰	۰۸۲۸۶/۰	۰۸۰۸۵/۰	۱۱۱۱۱/۰	۲۲۱۱۲۳/۰	$۰۲۲/۰ S_8 =$
۰۰۴۸/۰	۰۰۱۲/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۱۶/۰	۰۳۳۰۵/۰	۰۸۲۸۶/۰	۰۸۰۸۵/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۱۴۷۶۲/۰	$۰۱۴/۰ S_9 =$
۰۰۴۷/۰	۰۰۵۰/۰	۰۰۴۳/۰	۰۰۳۰/۰	۱۵۹۱۶/۰	۱۶۹۲۷/۰	۱۴۲۸۵/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۳۰۱۱۷/۰	$۰۳۰/۰ W_1 =$
۰۰۱۴/۰	۰۰۱۶/۰	۰۰۲۷/۰	۰۰۱۸/۰	۰۷۹۵۸/۰	۰۸۴۶۳/۰	۱۴۲۸۷/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۱۸۹۰۷/۰	$۰۱۸/۰ W_2 =$
۰۰۱۳/۰	۰۰۱۸/۰	۰۰۱۵/۰	۰۰۰۰/۰	۰۷۹۵۸/۰	۰۸۴۶۳/۰	۰۷۱۴۴/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۰۰۸۶۶/۰	$۰۰۸/۰ W_3 =$
۰۰۱۴/۰	۰۰۶۷/۰	۰۰۶۰/۰	۰۰۲۱/۰	۰۶۵۳۸/۰	۰۸۴۶۳/۰	۰۷۱۴۴/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۲۱۳۵۳/۰	$۰۲۱/۰ W_4 =$
۰۰۱۲/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۲۱/۰	۰۶۷۰۹/۰	۳۱۹۳۵/۰	۲۸۵۷۱/۰	۲۰۰۰۰/۰	۰۲۱۰۶۲/۰	$۰۲۱/۰ W_5 =$
۰۰۰۱/۰	۰۰۰۰/۰	۰۰۰۱/۰	۰۰۱۵/۰	۰۷۹۴۸/۰	۰۵۷۶۰/۰	۰۷۱۴۲/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۱۵۸۲۹/۰	$۰۱۵/۰ W_6 =$
۰۰۱۲/۰	۰۰۰۹/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۰۱/۰	۰۷۹۴۸/۰	۰۵۷۶۰/۰	۰۷۱۴۲/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۰۱۶۱۴/۰	$۰۱۶/۰ W_7 =$
۰۰۴۰/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۰۹/۰	۰۰۱۵/۰	۰۷۹۴۸/۰	۰۵۷۶۰/۰	۰۷۱۴۲/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۱۵۹۷۴/۰	$۰۱۵/۰ W_8 =$
۰۰۴۳/۰	۰۰۲۷/۰	۰۰۳۵/۰	۰۰۱۳/۰	۲۱۰۷۳/۰	۰۸۴۶۳/۰	۰۷۱۴۲/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۱۳۱۶۷/۰	$۰۱۳/۰ W_9 =$
۰۰۱۸/۰	۰۰۱۳/۰	۰۰۲۴/۰	۰۰۵۷/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۸۷۳۰/۰	۱۱۴۸۴/۰	۱۸۴۵۲/۰	۰۳۱۲۱۸/۰	$۰۳۱/۰ O_1 =$
۰۰۱۳/۰	۰۳۳۳/۰	۰۰۲۸/۰	۰۰۱۰/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۸۷۳۰/۰	۱۴۸۲۶/۰	۰۶۲۳۴/۰	۰۱۶۵۲۷/۰	$۰۱۶/۰ O_2 =$
۰۰۱۳/۰	۰۰۱۰/۰	۰۰۰۶/۰	۰۰۰۷/۰	۱۱۱۱۱/۰	۲۵۶۹۵/۰	۲۲۹۶۹/۰	۰۶۲۳۴/۰	۰۱۲۵۹۰/۰	$۰۱۲/۰ O_3 =$
۰۰۰۱/۰	۰۰۱۶/۰	۰۰۰۰/۰	۰۰۱۰/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۸۷۳۰/۰	۰۵۷۴۲/۰	۰۹۲۲۶/۰	۰۱۱۷۵۶/۰	$۰۱۱/۰ O_4 =$
۰۰۲۳/۰	۰۰۱۸/۰	۰۰۱۳/۰	۰۰۰۰/۰	۱۱۱۱۱/۰	۱۷۴۶۰/۰	۱۰۲۷۹/۰	۰۹۲۲۶/۰	۰۰۰۹۴۸/۰	$۰۰۹/۰ O_5 =$
۰۰۱۶/۰	۰۰۱۳/۰	۰۰۱۷/۰	۰۰۳۸/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۸۷۳۰/۰	۰۶۳۳۷/۰	۱۸۴۵۲/۰	۰۲۱۱۲۶/۰	$۰۲۱/۰ O_6 =$
۰۰۲۱/۰	۰۰۱۶/۰	۰۱۹۰/۰	۰۰۲۸/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۸۷۳۰/۰	۱۱۴۸۴/۰	۱۸۴۵۲/۰	۰۱۵۲۴۴/۰	$۰۱۵/۰ O_7 =$
۰۰۲۲/۰	۰۰۰۹/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۱۷/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۸۷۳۰/۰	۱۱۴۸۴/۰	۰۹۲۲۶/۰	۰۱۹۰۴۴/۰	$۰۱۹/۰ O_8 =$
۰۰۲۲/۰	۰۰۲۰/۰	۰۰۱۹/۰	۰۰۰۹/۰	۱۱۱۱۱/۰	۰۴۴۶۰/۰	۰۵۳۹۹/۰	۰۴۴۹۷/۰	۰۲۰۵۹۰/۰	$۰۲۰/۰ O_9 =$
۰۰۲۸/۰	۰۰۲۶/۰	۰۰۲۴/۰	۰۰۴۲/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۹۰۹۰/۰	۰۸۶۰۸/۰	۱۸۷۷۳/۰	۰۲۲۷۶۰/۰	$۰۲۰/۰ T_1 =$
۰۰۲۶/۰	۰۰۵۳/۰	۰۰۵۱/۰	۰۰۵۳/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۹۰۹۰/۰	۰۸۶۰۸/۰	۱۸۷۷۳/۰	۰۲۸۷۳۸/۰	$۲۸۷/۰ T_2 =$
۰۰۵۳/۰	۰۰۴۸/۰	۰۰۴۶/۰	۰۰۲۷/۰	۱۰۰۰۰/۰	۱۸۱۸۱/۰	۱۷۲۱۷/۰	۰۹۳۵۲/۰	۰۲۹۶۹۰/۰	$۰۲۹/۰ T_3 =$
۰۰۲۹/۰	۰۰۱۳/۰	۰۰۳۰/۰	۰۰۱۷/۰	۱۰۰۰۰/۰	۱۸۱۸۱/۱	۱۷۲۱۷/۰	۰۶۳۷۹/۰	۰۲۶۹۲۹/۰	$۰۲۶/۰ T_4 =$
۰۰۱۸/۰	۰۰۱۱/۰	۰۰۱۶/۰	۰۰۱۹/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۴۵۴۵/۰	۱۰۴۰۹/۰	۰۶۷۵۰/۰	۰۲۹۴۱۷/۰	$۰۲۹/۰ T_5 =$
۰۰۲۲/۰	۰۰۲۰/۰	۰۰۰۸/۰	۰۰۶۹/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۹۰۹۰/۰	۰۸۸۶۶/۰	۰۳۹۹۶/۰	۰۱۸۸۲۴/۰	$۰۱۸/۰ T_6 =$
۰۰۲۰/۰	۰۰۳۷/۰	۰۰۳۵/۰	۰۰۴۳/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۹۰۹۰/۰	۰۷۵۵۱/۰	۱۸۸۷۳/۰	۰۲۲۹۸۷/۰	$۰۲۲/۰ T_7 =$
۰۰۱۵/۰	۰۰۶۹/۰	۰۰۰۶/۰	۰۰۱۹/۰	۱۰۰۰۰/۰	۱۸۱۸۱/۰	۱۷۱۱۷/۰	۰۹۶۲۲/۰	۰۲۰۵۸۲/۰	$۰۲۰/۰ T_8 =$
۰۰۴۷/۰	۰۴۵/۰	۰۰۳۵/۰	۰۰۰۹/۰	۱۰۰۰۰/۰	۰۴۵۴۵/۰	۰۴۳۰۴/۰	۰۶۳۱۰/۰	۰۱۵۱۵۵/۰	$۰۱۵/۰ T_9 =$

جدول شماره (۷): وزن نهایی استراتژی‌ها در مدل SWOT - ANP

استراتژی‌ها	وزن نهایی استراتژی‌ها
SO	۱۲۳۹/۰
ST	۱۶۶۹/۰
WO	۱۴۱۶/۰
WT	۱۲۸۷/۰

$$D_i = \sum W_j * E_{ij}$$

منبع: یافته‌های پژوهش

به منظور تجزیه و تحلیل شرایط درونی و بیرونی منطقه مرزی (بانه و مریوان) و هدایت پژوهش در مسیر واقعیات موجود، برای تحلیل یافته‌ها از مدل SWOT - ANP استفاده شده است تا بر اساس آن استراتژی‌های مناسب برای بهبود وضعیت کنونی و کاهش میزان آسیب‌پذیری در منطقه ارائه شود. نتایج حاصل از اولویت‌بندی نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت و با توجه به یافته‌های تحقیق در مدل SWOT - ANP و خروجی نرم‌افزار Super Decision استراتژی‌های تهاجمی، رقابتی (ST) با امتیاز ۱۶۹۶/۰ به‌عنوان استراتژی اصلی و استراتژی‌های بازنگری (WO) با امتیاز ۱۴۱۶/۰ به‌عنوان استراتژی آلترناتیو انتخاب شده است.

نتیجه‌گیری

توجه به نواحی مرزی استان کردستان و تأمین امنیت این مرزها دارای اهمیت ویژه‌ای است که به دلیل طولانی بودن و همچنین به دلیل وجود کشور پرتنش عراق نیازمند امنیت و ایمنی در کلیه ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مدیریتی است. بنابراین با بررسی مناطق مرزی مورد مطالعه و مقایسه آن با سایر مناطق کشور از لحاظ دوری از مرکز، عدم توسعه‌یافتگی، دوری از مراکز صنعتی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور می‌توان تفاوت عمده‌ای را بدون رجوع به آمار و ارقام رسمی مشاهده نمود. و این عدم برخورداری چند بعدی مرزها باعث توسعه‌نیافتگی در بسیاری از زمینه‌ها و زمینه‌ساز پدیده قاچاق کالا و نهایتاً باعث خالی شدن مرزها از سکنه و مهاجرت مرزنشینان به سوی شهرهای بزرگ می‌شود. «بنابراین دولت‌های وقت می‌توانند با محرومیت‌زدایی، ایجاد اشتغال، نگهداشت جمعیت، ممانعت از تخلیه مناطق مرزی و کنترل قاچاق تمهیداتی لازم برای پویا کردن اقتصاد این مناطق لحاظ نمایند

به دلیل ضعف‌های مدل SWOT و اینکه فقط یک لیست ناقص از عوامل درونی و بیرونی است نمی‌تواند به طور جامع فرآیند تصمیم‌گیری استراتژیک را ارزیابی کند، از مدل‌های ترکیبی SWOT-AHP و SWOT-ANP برای ارزیابی استراتژی‌ها با استفاده از عامل‌های انتخابی و انتخاب استراتژی برتر استفاده شده است، اما مدل SWOT-AHP اگرچه محدودیت‌های ذاتی در اندازه‌گیری و ارزیابی مراحل تحلیل SWOT را رفع کرده، اما نمی‌تواند وابستگی ممکن بین عوامل SWOT را اندازه‌گیری کند در نهایت از مدل SWOT-ANP به عنوان مدلی کاملتر که محدودیت‌های مدل SWOT و SWOT-AHP را برطرف کرده است استفاده شده است.

بدین ترتیب با تهیه ماتریس SWOT، متشکل از ۳۶ زیر معیار و ۴ استراتژی از مدل ANP و AHP به ارزیابی استراتژی‌ها پرداخته شد که با توجه به ویژگی‌های مناطق مرزی بانه و مریوان و از تجزیه و تحلیل داده‌ها در مدل SWOT و دو نرم‌افزار Super Decision و Expert choice و دادن وزن نهایی به راهبردها در مدل SWOT راهبرد تدافعی (WT) به عنوان راهبرد اصلی و راهبرد محافظه کارانه (WO) به عنوان راهبرد جایگزین، در مدل SWOT -

AHP استراتژی‌های تهاجمی، رقابتی (SO) با امتیاز ۸۶۱/۰ به‌عنوان استراتژی اصلی و استراتژی‌های بازنگری (WO) با امتیاز ۶۸۰/۰ به‌عنوان استراتژی آلترناتیو انتخاب شده است. همچنین در مدل SWOT - ANP استراتژی‌های تهاجمی، رقابتی (ST) با امتیاز ۱۶۶۹/۰ به‌عنوان استراتژی اصلی و استراتژی‌های بازنگری (WO) با امتیاز ۱۴۱۶/۰ به‌عنوان استراتژی آلترناتیو انتخاب شده است.

نتیجه به دست آمده از اولویت بندی راهبردها نشان دهنده این حقیقت است که در تدوین راهبردهای آمایش مناطق مرزی بانه و مریوان به هر چهار عامل اقتصادی، سیاسی، امنیتی و فرهنگی - اجتماعی باید توجه لازم را نمود و تنها با عامل امنیت نمی‌توان توسعه را در مناطق مرزی رقم زد و یا عامل اقتصادی صرف نمی‌توان باعث پیشرفت جامعه شد. بنابراین عواملی از قبیل: سیاست، امنیت، فرهنگ و اجتماع، از اجزای تشکیل دهنده یک جامعه هستند و با توجه به صرف به هر یک از این عوامل نمی‌توان به آمایش مناطق مرزی رسید.

توصیه‌ها و پیشنهادها

- سرمایه‌گذاری بیشتر دولت در شهرهای مرزی و ایجاد طرح‌های صنعتی بزرگ که این خود باعث جمعیت‌پذیری بیشتر و ماندگاری جمعیت در این شهرها شده و به تبع آن تردها، مشارکت‌ها و توجه دولت به سرمایه‌گذاری ایجاد شده، بیشتر شده و حفاظت مرزی و درونی افزایش یافته و در نتیجه احساس امنیت در شهروندان زیادتر می‌گردد.

- توجه نهادهای سیاسی و امنیتی، جهت ایجاد یک جو صمیمانه در بین شهروندان؛ جهت جلوگیری از آشوب‌ها، اغتشاشات و جدال‌های مذهبی.

- افزایش حس تعهد و پابندی مرزنیسان به ارزش‌های ملی در راستای تحکیم انسجام ملی، از طریق مشارکت دادن ساکنین در طرح‌های توسعه فرهنگی و اقتصادی در این مناطق جهت رسیدن به توسعه و امنیت پایدار.

- ایجاد شهرک‌های نیمه‌صنعتی و صنعتی در نواحی مرزی با توجه به نیازهای اولیه و ثانویه ساکنان تا از این طریق هم اشتغال‌زایی رونق گرفته و هم با توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی نیز به وجود آید تا این دو امنیت‌سازی را به ارمغان آورد.

- ایجاد جاذبه‌های اقتصادی، اجتماعی و رفاهی به منظور نگهداشت جمعیت در مناطق توسعه نیافته و افزایش میزان خدمات رفاهی و زیربنایی جهت افزایش حس تعلق آنان.

- پیشنهاد می‌شود طرح‌های و راهکارهای برنامه‌ریزی در مناطق مرزی با اتکا بر ترکیبی مناسب از جمعیت بومی و مهاجر و با همکاری و هماهنگی کامل استوار گردد تا کارآمدی لازم را داشته باشد.

- تأکید بر کاهش نقش تصدی‌گری دولت در مناطق مورد مطالعه و واگذاری امور اداری به مردم.

- درون‌زایی از طریق ایجاد فعالیت‌هایی که از منابع بومی منطقه مرزی بانه و مریوان بانه استفاده کند.

- ارتباط دهی مناطق مرزی مورد مطالعه (بانه و مریوان) به مناطق مرکزی کشور از طریق تقویت روابط اقتصادی و سیاسی با داخل کشور.

- فقر و محرومیت و تبعیض، از عوامل توسعه نیافتگی این منطقه محسوب می‌شوند. از این رو، ناامنی باعث فقر و محرومیت شده و همین فقر و توسعه نیافتگی باعث تشدید ناامنی شده است، لذا، برای افزایش شاخص امنیت در این منطقه لازم است اقدام به محرومیت‌زدایی کرد.

- ایجاد منطقه آزاد تجاری (با توجه به پتانسیل‌های موجود در شهرهای بانه و مریوان) در چهارچوب سند ملی توسعه مناطق آزاد.

- استفاده از فرصت‌های کشور همسایه از طریق نیازسنجی؛ مثلاً ایجاد کارخانجات تولید مواد غذایی در نوار صفر مرزی و به‌کارگیری نیروی بومی.

- به دلیل مجاورت با کشور همسایه، این مناطق ممکن است تحت تأثیر شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی کشور عراق قرار گیرد. در این صورت واگرایی ملی افزایش و همگرایی کاهش می‌یابد که روند توسعه را متأثر می‌سازد. اجرای برنامه‌هایی که هم پیوندی این منطقه را با کل کشور افزایش دهد و بر احساس تعلق به کشور بیفزاید، ضرورت دارد.

قدردانی:

این مقاله برگرفته از پایانامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین با عنوان آمایش مناطق مرزی با تأکید بر راهبردها و اولویت‌های برنامه‌ریزی مناطق مرزی (مریوان و بانه) می‌باشد. نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از دانشگاه تبریز به خاطر حمایت‌های معنوی قدردانی نماید.

منابع

- احمدی پور، زهرا. حافظ نیا، محمدرضا و محمد پور، علی‌رضا (۱۳۸۷)؛ «تأثیرات اقتصادی و اجتماعی بازگشایی مرزها نمونه موردی بخش باجگیران در مرز ایران و ترکمنستان»، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۶۵: صص ۱۸-۱.
- اسماعیل‌زاده، خالد. سجایی، جلیل (۱۳۹۱)؛ «بازارچه‌های مشترک مرزی، مکانیسمی برای سالم‌سازی اقتصاد، مناطق مرزنشین و توسعه همکاری‌های منطقه‌ای»، دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای، صص ۱-۲۶.
- پولادی، حسن. کشاورزبان، محمد مهدی. خان محمدی، هادی و اصلی پور، حسین (۱۳۹۵)؛ الگوسازی عوامل تأمین‌کننده امنیت پایدار مرز (مطالعه موردی: مرزهای شرقی ایران)»، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۲، پاییز ۱۳۹۵.
- سعیده زرابادی، زهرا سادات. خلیجی، محمدعلی. وظیفه‌شناس، رسول و فتحی، محمدحسین (۱۳۹۲)؛ «ارزیابی راهبردهای آمایش مناطق مرزی بر اساس مدل ANP-SWOT، مطالعه موردی (مرز ایران و ترکیه)»، سومین کنفرانس بین‌المللی برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست، دانشگاه تهران.
- عندلیب، علیرضا و جوانشیری، مژده (۱۳۹۵)؛ «آمایش مناطق مرزی و تدوین راهبردهای توسعه در منطقه مرزی تایباد» مجله علوم جغرافیایی، شماره ۲۵ (پاییز و زمستان).
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)؛ «نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران»، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- قنبری، ابوالفضل. سرداری، ایوب (۱۳۹۴)؛ آمایش مناطق مرزی با تأکید بر راهبردها و اولویت‌های برنامه‌ریزی مناطق مرزی بانه و مریوان با استفاده از مدل SWOT-AHP و SWOT-ANP، پایانامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی، دانشگاه تبریز.
- قنبری، حکیمه و روستایی، شهریور (۱۳۹۲)؛ «بررسی اولویت‌های برنامه‌ریزی و آمایش مناطق مرزی استان آذربایجان شرقی با به کارگیری مدل تحلیل شبکه (ANP)»، مجله آمایش سرزمین، شماره ۲: صص ۳۳۵-۳۶۰.
- مختاری هشی، حسین. مؤمنی، مهدی و باقری، مهرداد (۱۳۹۳)؛ «تدوین راهبردهای آمایش مناطق مرزی: مطالعه موردی مرزهای شرقی کشور»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۹، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۳، شماره پیاپی ۱۱۴.

- وزارت امور اقتصاد و دارایی (۱۳۸۱): «بررسی روند تشکیل بازارچه‌های مرزی مشترک و تحلیل وضعیت فعلی آنها»، تهران، انتشارات وزارت امور اقتصاد و دارایی.

- Afrakhteh,, H, 2006, The problems of regional development and border cities: A case study of Zahedan, Iran. *Cities*, Vol. 23, No. 6, PP: 423-432.
- Andrew, C, 2001, From Core-Periphery to Polycentric Development Concept of Spatial and A spatial Perpherality. *European Planning Studies*, Vol.9, No.4, Car fax Publishing.
- Gallego-Ayala, J and Juárez, D, 2011, Strategic implementation of integrated water resources management in Mozambique: An A'WOT analysis, *Physics and Chemistry of the Earth*, Vol. 36, pp.1103-1111.
- Gülden, E and Ceren, Ö,2003, «The Economic and Spatial Peripherality of Border Regions in Southeastern Europe», The 43rd European Congress of the Regional Science Association Jyväskylä, Finland 27th-30th.
- Janparvar, M, Hosseinpour M, Mahdi Mehro, A, 2014, «Border Management; as Strategy of States to Maintain Order and Security in the Country», *Geopolitics Quarterly*, Volume: 9, No 4, 4PP 58-82
- Kajanusa, M., Kangas, J, and Kurttila, M, 2004, «The use of value focused thinking and the, SWOT hybrid method in tourism management», *torism Management* 25, pp: 499-506.
- Knox, P and Marston, S, 1998, *Places and Regions in Global Context. Human Geography*, New Jersey, Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Niebuhr, A and Stiller, S, 2002, «Integration Effects in Border Regions: A Survey of Economic Theory and Empirical Studies», *HWWA Discussion Paper*, Hamburg Institute of International Economics.
- Niebuhr, A,2005, The impact of EU enlargement on European border regions ,*HWWA Discussion Paper*, No33.
- Niebuhr, A and Stiller, S, 2004) «Integration and Labour Markets in European Border Regions», *Hamburg Institute of International Economic*, PP: 284.
- Niles, H, 1975, *An Evaluation of Growth Center Theory and Practice. Environment and Planning*, No7.
- Pena, S, 2005, Recent development in urban marginality along Mexico's northern border. *Journal of Habitat International*, No29.
- Perkamann, M.,2003, Cross-Border Regions in Europe, Significance, and Drivers of Regional Cross-Border Cooperation. *European Urban Regional Studies*, Vol. 10Na 2.
- Phillip, J. and Wild, Trevor, 1994, Opening the Frontier: Recent Spatial Impacts in the Former Inner-German Border Zone; *Regional Studies*, Vol. 28.3; PP 259-273.
- Topaloglou, L and Petrakos, G, 2006, «The new economic geography of the northern greek border regions», 46 Th Congress of theEuropean RegionalScienceAssociation, PP: 23-27.
- Walters, W,2006, «Border/ Control», *European Journaln of Social Theory*, Vol 9 (2), London.
- Wickramasinghe, V and Takano, 2010) «Application of combined SWOT and Analytic Hierarchy Process (AHP) for tourism revival strategic marketing planning: A Case of Sri Lanka tourism», *Journal of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, Vol. 8, PP: 954-969.
- Yüksel, İ and Dağdeviren, M, 2007, «Using the analytic network process (ANP) in a SWOT analysis-A case study for a textile firm, *Information Sciences*»Vol. 177, No. 16, pp. 3364-33